

AİLE İÇİ ŞİDDET

Kadının ve Çocuğun Korunması

Prof. Dr. ALİYE MAVİLİ

Toplumsal ve Bireysel Gelişim Serisi 11

Toplumsal ve Bireysel Gelişim Serisi 11

Aile İçi Şiddet® Kadının ve Çocuğun Korunması

Editör / Gaye Dinçel

Kapak Tasarım ve Mizanpaj / Songül Düzgün

Yayın Ekibi / Çiğdem Karaca, Demet Kurtbaş, Demet Uyar,
Gülderen Çopur, Merve Dinar, Murat Öcal, Seyra F. Erdaloğlu,
Tuncay Kızılaslan, Zafer Akta

Elma Yayınevi / Aziziye Mah. Portakal Çiçeği Sok.

No:37 / 7 Çankaya / Ankara

Yayıncı Sertifika No / 12437

Basımevi / MRK Baskı ve Tanıtım Hizmetleri

Ağaçışleri Sanayi Sitesi 1357. Sok No / 41 Ostim / Ankara

Matbaa Sertifika No / 14338

1. Basım Aralık 2006 • 2. Basım Ağustos 2014

ISBN / 978-605-5286-50-7

Her türlü kitap talebinizi temsilciliklerimizden,

www.elmayayinevi.com adresimizden, telefon veya faks aracılığıyla

yayınevimizden yapabilirsiniz. Kitaplarımızla ilgili görüşlerinizi

www.elmayayinevi.com adresindeki web sitemizde belirtebilirsiniz.

ELMA YAYINEVİ®

Kitabın tüm yayın hakları ELMA YAYINEVİ ©'ne aittir. Yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz. Türkiye'de basılmıştır. Kitabın içeriğindeki bilgi ve belgelerin sahibi yazardır ve bunlardan kendisi sorumludur.

“ELMA”, AKADEMİ ARTI YAY. AŞ'nin bir markasıdır. Copyright © 2006,

ELMA Publishing House

Hayat Amacımız

**Daha eğitilmiş ve daha
çok okuyan bir ülke için
çalışıyoruz.**

Gelecek Hayalimiz

**Alanımızda
Türkiye'nin en saygı
duyulan kurumu
olacağız.**

Değerlerimiz

**Dürüstlük
İş Kalitesi
Girişimcilik
Hoşgörü
Yurt Sevgisi**

temsilciliklerimiz

Akdeniz Bölgesi / CDR Eğitim ve Danışmanlık • Gökçe Ateş • Tel: (242) 247 72 72 • gokceates@izgorenakademi.com

Bursa / MGK Eğitim Hizmetleri • Özlem Erbaşlar • Tel: (224) 243 87 15 • ozlemerbaslar@izgorenakademi.com

Kayseri / OAG Eğitim Danışmanlık • Gökçen Acuner • Tel: (352) 234 17 18 • gokcenacuner@izgorenakademi.com

Kocaeli / Özel Batı Karadeniz Eğitim Danışmanlık • Yasemin Kaya • Tel: (262) 319 02 00 • yaseminkaya@izgorenakademi.com

Samsun / Karadeniz Eğitim ve Danışmanlık • Salih Özgür • Tel: (362) 431 34 36 • karadeniz@izgorenakademi.com

İçindekiler

Önsöz.....	11
------------	----

Giriş

Aile İçi Şiddetin Boyutları	15
-----------------------------------	----

Kaynakça.....	27
---------------	----

Bölüm I

Kadına Yönelik Şiddet.....	29
----------------------------	----

Kavram Olarak Kadına Yönelik Şiddet	33
---	----

Problemin Boyutu	38
------------------------	----

Kadının Şiddet Ortamında Kalmasına Neden Olan Faktörler ..	39
--	----

A. Toplumsal Değer Sistemi	41
----------------------------------	----

B. Toplum Kaynaklarıyla İlgili Yetersizlikler ve Darboğazlar ...	45
--	----

C. Şiddete Maruz Kalmış Kadının Psikolojik Durumu	47
---	----

Danışma Hizmetleri ve Mesleki Müdahaleler	55
---	----

A. Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Uygulanmasıyla İlgili Sorunlar	55
--	----

B. Şiddete Maruz Kalan Kadınlı Çalışma İlkeleri	61
---	----

C. Şiddete Maruz Kalan Kadına Kriz Müdahalesi	62
---	----

D. Kriz Müdahalesinde Bazı Etik Prensipler ve Stratejiler	65
---	----

E. Müdahale Sürecinde Başlangıç Aşaması ve Uygulamalar	71
F. Bireysel Görüşmede Son Aşama	72
G. Grup Uygulamaları (Ara Aşama)	73
H. Grubun Başlangıcı	75
I. Grubun Planlanması ve Hazırlık.....	79
İ. Psikodrama ve Destekleyici Grup Uygulamalarında Grup Liderliğinin Önemi	85
J. Grup Uygulamaları Kadının Benlik Saygısını Kazanmasına ve Kültürel Kimliğini Keşfetmesine Ortam Yaratır	92
Sonuç	93
Kaynakça	95

Bölüm II

Eşlerine Şiddet Uygulayan Erkeklere Yönelik Tedavi

Yaklaşımları	99
Dayak Atan Erkek ve Sosyokültürel Ortam	99
İçe Bakış Modeli	104
Açık Tartışma ve İfade Ettirme Modeli.....	109
Etkileşim Modeli	111
Davranışçı ve Eğitici Modeller	116
Feminist ve Prefeminist Model	119
Sonuç	127
Kaynakça	131

Bölüm III

Çocuk İstismarı ve İhmal - Çocuklarına Şiddet Uygulayan

Anne-Babalarla İlgili Grup Uygulamaları	137
Çocuk İstismarı ve İhmali	137
Şiddet Davranışını Ortaya Çıkaran Psikolojik Faktörler.....	143
A. Aşırı Duyarlılığa Bağlı Olarak Kendini Kontrol Edememe	143
B. Yetersiz İletişim ve Problem Çözme Becerisi.....	145
C. Çocuklarla İlgili Empati Yetersizliği.....	145
Grup Tedavisi Uygulamaları.....	147

A. Kendini Kontrol Etme Becerisini Geliştirme.....	152
B. İletişim Becerisi Eğitimi	154
C. Problem Çözme Eğitimi	156
Grup Uygulamalarının Değerlendirilmesi.....	164
Sonuç ve Öneriler	166
Kaynakça.....	181

Bölüm IV

Aile İçi Şiddeti Önlemede İletişim	185
Eşler Arası Beklentiler	186
Grup Uygulamaları ve Farkındalığın Önemi	196
Kültürel Yapıda Kadına ve Erkeğe Aktarılan Tutum ve Davranış Kalıpları.....	205
Aile İçi İletişimde Eşlerin Kendi Aileleriyle İlgili Tartışmaları	212
Sonuç	220
Kaynakça.....	223

*Biricik torunum
Göktürk İlay'ıma...*

Yazar Hakkında

Aliye Mavili, 1961 yılında Ankara’da doğdu. 1981 yılında Sosyal Hizmetler Akademisi’ni bitirdi. 1985 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nde “Apprenticeship in Small Scale Industries” adlı çalışmasıyla yüksek lisansını tamamladı.

1986 yılında Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü’nde asistan olarak çalışmaya başladı. 1991 yılında “Sosyal Hizmet İl Müdürlüklerinin Etkililiğinin Değerlendirilmesi” çalışmasıyla doktor unvanını aldı. 1993-1994 yıllarında Kanada’da kadına yönelik şiddet üzerine çalışmalar yaptı. 1996 yılında doçent oldu. 1996-1998 yılları arasında Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı’nda danışmanlık yaptı. 1994-2001 yılları arasında Kara Harp Okulu ve Polis Akademisi’nde; Halkla İlişkiler, İnsan Hakları, Müzakere Teknikleri, İletişim ve Sosyoloji dersleri verdi. 2001 yılında bir aylığına misafir öğretim üyesi olarak Bakü Devlet Üniversitesi’nde sosyal değişme, aile içi şiddet konularında dersler verdi. 2002 yılında Abdülkadir Özbek Psi-

kodrama Enstitüsü Eğitcisi oldu. Aynı yıl Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu adına “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Raporu”nu hazırladı. Bununla bağlantılı olarak devlet üniversitelerinde yeni sosyal hizmet bölümleri açılması çalışmalarını yürüttü. 2006 yılında Adnan Menderes Üniversitesi’nde açılan Sosyal Hizmet Bölümü’nde eğitim ve öğretim çalışmalarına başladı ve profesör oldu.

2008 yılında Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksek Okulu Müdürlüğü, 2010 yılında Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanlığı’na atandı. Hâlen Selçuk Üniversitesi’nde dekanlık görevini sürdürmektedir. Basılı 8 kitabı ve çok sayıda ulusal ve uluslararası makalesi vardır.

İçten Bir Ses

Kendi isteğim ve kararım dışında dünyaya gözlerimi açtım. Canım kadar sevdiğim anacığım ve babacığımın ilgili ve sorumlu tavırlarıyla büyüdüm.

Onlara ihtiyaç duyduğum her anımda yanımdaydılar. Her zaman benimleydiler.

Çalışmayı ve işini seven, düzgün bir yetişkin olarak çocuğumu kucağıma aldığımda dünyanın en mutlu annesiydim. Büyüdüğünü heyecanla izlerken her zaman onun yanında değildim, ama yüreğim ve ilгимle hep onunlaydım. Mutluluğum kadar mutsuzluklarımdan da çok şey öğrendim. İnandığım şeyleri yaparken, kızgınlıklarım oldu. “Hayır”larım oldu.

Öfke duyacağımı düşündüğüm bazı fedakârlıkları yapamadım. Hayallerimin peşinden koşup onlara ulaşınca hep elde edebileceğim hayallerimin olduğunu anladım. Anlaşılmadığımı hissettiğim anlarda hüznlendim. Ken-

dime olan saygı ve sevgimin bencilliğe dönüşmemesi için karşımdakilerin sesine kulak verdim.

Öğrendiklerim ve öğreneceklerim için heyecanım hiç bitmedi. Geçmişimden gelenleri, sevdiklerimin verdiklerini ve onlardan aldıklarını şimdi mi ıskalamadan onlara verebilmeyi umuyorum.

Bireysel özgürlüğümü yalnızlık çaresizliğine düşmeden yaşarken, yaşamıma giren yeni güzelliklerin tadını ve anlamını fark ettim.

Prof. Dr. Aliye Mavili

Önsöz

Bu çalışma aile içi şiddet ve profesyonel müdahalelerle ilgili mütevazı bir çaba olarak görülebilir. Bu kitabın birçok bölümü *Aile İçi Şiddet ve Önleme Yolları* (1997) adıyla yayımlanan çalışmada ele alınmıştır. O dönemlerde aile içi şiddet sorununun varlığı yeni yeni gündeme getirilebiliyordu. Çok sayıda kadın örgütü ve medya mensubunun ihmal ve istismarı önleme hareketlerinin olgunlaşmaya başlaması, Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Kadın Hakları Bildirgelerinin (CEDAW) kamuoyunda tartışılması, bu alandaki çalışmalara önemli bir ivme kazandırmıştır. Akademisyen olarak üniversitedeki eğitim öğretim çalışmalarına ek olarak, bürokraside Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı Danışmanlığı, Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Uzmanlığı yaptığım sırada aile, kadın ve çocuk üçgenini daha kapsamlı olarak değerlendirme imkânı bulabildim. Ulusal çocuk politikasındaki aksaklıkları, ailesi içinde büyüyen, gelişen, bazen de çırpınan ve savaşılan kadını değerlendirmeye devam ettim. Medeni Kanun'da yapılan pek

çok düzenlemeyi, kriz ve şiddet yaşayan ailelerde çocuğun ve kadının korunmasıyla ilgili kanunun (1998 yılında çıkarılan Ailenin Korunmasına Dair 4320 sayılı Kanun) çıkarılmasını heyecan ve umutla izledim. Medyada namus cinayetlerine kurban giden kadınları ve genç kız intiharlarını hüznle izlerken, çocuk ve ailenin korunması ve desteklenmesiyle ilgili birçok ulusal projede görev aldım ve bunlara katkıda bulundum.

Küreselleşme sürecinin ülkemize yansıttığı ve aktardığı olumlu ve olumsuz yanlarıyla ortaya çıkan yeni duruma tepkisiz kalamayacağımı düşündüğüm için böylesi bir çalışmayı yeniden derlemeye karar verdim.

Öncelikle kamusal alan içinde birey olarak kadına ve çocuğa (özel alanın özerk ve mahrem kalmasına saygıda kusur işlemeksizin) özel bir koruma ve destek verilmesi gerektiğine inanan bir akademisyenim. Birlikte yaşamda, ailede kadın ve çocukları daha incinebilir ve daha kırılgan buluyorum. Bu grubu destekleme yönünde atılacak her adımın, topluma katlanarak, olumlu gelişmelerle döneceğine inanıyorum. Kadınlarla sürdürülecek değişim ve dönüşüm projelerinin somut izleri, yeni yetişen çocuk ve gençlerde görülebilir. Kadının (psikolojik ve moral açıdan) yoksullaştığı ve yoksunlaştığı toplumların gelişme ve ilerleme yolundaki dinamizmini kaybedeceğine inanıyorum. Üniversite mezunu genç kızlarımızın sadece anne ve eş gibi önemli, ama kendilerini kısırlaştıran sınırlı bir role hapsolmalarından da endişe duymaktayım. Kadın, ainelığının yanı sıra sivil toplum kuruluşu gönüllülüğü ya da toplum gönüllülüğü gibi bir rolü de üstlenebilir. Türk kadınının Kurtuluş Savaşı'nın yapıldığı yıllardaki savaççı ve mücadeleci özelliği, böylesi bir sorumluluğu taşıyabile-

cek durumda olduğuna inanmamı sağlamaktadır. Popüler medyada ve kültürde yaratılmaya çalışılan kadın imajına (güzel ve çekici kadın, mağdur ve zavallı kadın) takılıp kalan bir kadın olmayı hepimizin sorgulaması gerektiğine inanıyorum.

2012 yılında 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun yürürlüğe girmesi, çocuklara yönelik aile içi şiddet ve istismar suçlarında cezaların artırılması önemli sosyal politika tercihleri olarak umutlandırmıştır. Ancak artan kadın cinayetleriyle ilgili kaygılarım ve çaresizlik duygumla da kadına ve erkeğe yönelik eğitim ve farkındalık çalışmalarına, dürtü kontrolü grup uygulamalarına ağırlık vermeye başladım. Bu tür duygusal zekâ gelişimi, farkındalık gruplarında kadının ve erkeğin belirli durumlarla baş etme potansiyelini geliştirici etki yapmaktadır.

Kısacık yaşamımda kendimi geliştirmeye, büyütmeye ve öğrenmeye özen gösteren, bu yolda mütevazı gayretleri olan düzgün bir birey olmaya çalıştım. Hiçbir zaman mükemmel bir anne, eş, evlat olduğum yanılısamasına kapılmadım. Akademik çalışmalarımındaki eksikliklerden de çok şey öğrendiğimi, öğrenmeye devam ettiğimi söyleyebilirim.

Bu mütevazı çalışmayı da, bu konuda yapılmış ve yapılmakta olan çalışmalara katkı olsun diye yeniden sunuyorum.

Prof. Dr. Aliye Mavili
Temmuz 2014

Aile İçi Şiddet

Giriş

AİLE İÇİ ŞİDDETİN BOYUTLARI

İnsanların bakım, beslenme ve güven duygusu gibi temel ihtiyaçlarının karşılandığı, beden ve akıl sağlığını koruyan ve geliştiren bir birim olan aile, bazen şiddetin beslendiği ve uygulandığı bir alan olmaktadır.

Şiddet, bireyin bedensel ve ruhsal açıdan zarar görmesine, yaralanmasına ve sakat kalmasına neden olan bireysel ve toplu hareketlerin toplamıdır.

Aile içi şiddet ise, bu davranış ve eylemlerin aile içinde gerçekleşmesidir. Aile içi şiddet, büyük oranda **kadın ve çocuklara**, özürlülere, nadiren de yaşlılara yönelik olmaktadır.

Günümüzde, dünyada her üç kadından birinin birlikte yaşadığı eşi tarafından şiddete maruz kaldığına ilişkin gerçeklerin, ülkemiz açısından da geçerli olduğunu söyleyebiliriz.

Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi (Genel Kurul Kararı, 20 Aralık 1993) kadına yönelik şiddeti, “İster kamusal, isterse özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik acı veya ıstırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayanan bir eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma” olarak tanımlanmaktadır.

Bu denli geniş kapsamlı ve çok boyutlu olarak düşünülmesi gereken kadına yönelik şiddet olgusu, toplumsal yapımızın temel çekirdeği olan ailemizi olumsuz olarak etkilemektedir.

Aile içi şiddetin bir suç sayılması, son yıllara değin göz ardı edilmiştir. Kadına ve çocuklara yönelik şiddete bir suç unsuru olarak bakmayı engelleyen bazı koşullar bugün bile pek çok toplumsal yapıda mevcuttur. Ancak ülkemiz hukuk sisteminde, uluslararası müktesebata (çocuk hakları, kadın hakları, İstanbul Sözleşmesi vb.) uygun bir şekilde düzenlemeler ve değişiklikler yapılmıştır ve yapılmaya devam edilmektedir. Özellikle 1990’lardan sonra günümüze değin sürdürülen (ve hâlen süren) yasal düzenlemelerde, kadın ve çocuklara yönelik şiddetin olmaması yönünde devletin yaptırımını ortaya koyduğunu söyleyebiliriz.

Anayasamızın 41. maddesi de devlete, aile içinde kadını ve çocuğu koruma, onların güçsüz durumda kalmasına neden olan faktörleri değiştirme ve kurumsal düzenlemeler yapma görevi vermiştir.

Yasal düzenlemelerin varlığı ülkemizde şiddet olgusunun olmamasını güvence altına almaya yeterli değildir.

Gelişmiş ülkelerde de kadını ve çocuğu koruma yönündeki yasalar mevcut olsa bile, şiddetin varlığı ortadadır.

1997'de Aile Araştırma Kurumu tarafından gerçekleştirilen araştırma bulgularına göre erkeklerin % 35'inde şiddet eğilimi vardır. Kadınların şiddet eğilimi erkeklere göre daha düşüktür. Örneklem grubundaki kadınların % 10'u eşlerinden sık sık veya ara sıra dayak yediğini, % 10'u da sık sık veya ara sıra eşlerinin hakaretine maruz kaldığını (psikolojik şiddet uygulandığını) ifade etmiştir.

1998'de PİAR tarafından ülke genelinde temsili bir örneklemle gerçekleştirilen bir araştırmada kadınların % 75'i eşleri tarafından istismar edildiklerini (duygusal, psikolojik şiddet uygulandığını) vurgulamışlardır.

1992'de PİAR'ın temsili bir örneklemle (1.181 kişiyle) 11 ilde gerçekleştirdiği araştırmada erkeklerin % 22,3'ü eşlerine fiziksel şiddet uyguladığını belirtmiştir. Benzer şekilde Nielson Family Research Institute'ün ülkemizde 12 büyük ilde 1.147 örneklemle gerçekleştirdiği araştırmada, erkeklerin % 34'ü eşlerine fiziksel olarak şiddet uyguladığını ifade etmiştir.

1993-1994, 1996-1997 ve 1998 yıllarında Mor Çatı ve Kadın Dayanışma Vakfı'nda yaptırılan araştırmada da şiddetin varlığı ortaya konmaktadır (fiziksel şiddet % 32; cinsel şiddet % 15,7; ekonomik şiddet % 5,2; duygusal şiddet % 45,2).

Anayasamızda, yasalarımızda aile içindeki kadın ve çocuklarla ilgili devletin koruma ve destek sorumluluğunun varlığı hukuk devleti olmanın gereğidir. Ancak ister gelişmiş ister gelişmekte olan ülkeler olsun böylesi önemli bir sorunun varlığı, bu sorunu tek başına hukuki düzenleme ve yasalarla ortadan kaldıramayacağımız gerçeğini de gündeme getirmiştir. Ülkemizde 2014 yılının ilk yarısında

boşandığı ya da birlikte yaşadığı eşi tarafından öldürülen kadın sayısı 70 civarındadır.

Aile Araştırma Kurumu'nun araştırmasında (2006, 2006), anlaşmazlık olduğunda eşlerinin şiddet uyguladığını söyleyen alt SES grubu kadınların oranı % 14, orta SES grubunda % 7, üst SES grubunda % 4'e düşmektedir. Görüldüğü gibi alt SES şiddeti artırmaktadır. Üst SES'teki düşmenin paylaşmama isteğinden değil kadının daha güçlü pozisyonda (eğitimli, istihdamda olmak gibi) olmasıyla, erkeğin dürtüselliğini, öfkesini daha başarılı ifade edebilmesiyle ilgili olabileceği düşünülmektedir.

Sorunun kültürel, ekonomik, sosyal ve psikolojik boyutlarıyla ilgili sürekli eğitim ve duyarlılık çalışmaları ile sosyal hizmet örgütlenmesine olan ihtiyaç ortadadır.

Sözgelimi UNICEF'in 2004 yılındaki Türkiye Raporu'nda belirtildiğine göre 640.000 kız çocuğu zorunlu ilköğretimden mahrum durumdadır. 15 yaş ve üzeri kız çocukların % 77'si, erkeklerin ise % 93'ü okuma yazma bilmektedir. Kız çocuğunu eğitimden mahrum etmek, ekonomik ayrımcılığın önemli bir göstergesidir. Kadın nüfusun ancak % 24'ü istihdam edilebilmiştir. Aile içi üretimin % 84'ü, mülklerin % 92'si erkeklere aittir. 2014'teki parlamentoda 548 milletvekilinden yalnız 79'u kadındır.

Genel hatlarıyla kadına yönelik fiziksel, duygusal ve ekonomik şiddetin çok faktörlü özelliği, sorunu en aza indirmek için uzun erimli ve çok boyutlu çalışmalara ihtiyaç duyurmaktadır. Gerçekte sorunun hiç olmaması özlenen ve istenen bir durumdur. Ama günümüzde bunu tamamen ortadan kaldıran bir toplum yok gibidir.

Aile içi şiddetin çocuklara yönelik kısmı da en az bilineni veya kayıtlara geçenidir. Geleneksel terbiye sisteminin uzantısı olarak, “Çocuğunu (kızını) dövmeven dizini döver”, “Dayak cennetten çıkmadır”, “Eti senin, kemiği benim” tarzındaki deyimler, dayağı olumlu bir davranış olarak göstermektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin¹ 19. ve 39. maddeleri, imza sahibi devletin, çocukların kendi anne-babalarının veya bunlardan birinin vasinin, kayyımın veya bakımlarından sorumlu herhangi bir kişinin bakımı altında iken bedensel ve zihinsel şiddet, yaralanma, taciz ve diğer benzer davranışlardan korunmalarını sağlamak için her türlü yasal, idari, sosyal, eğitsel ve diğer önlemleri almalarını gerektirmektedir.

Çocuğun psikolojik ve fiziksel sağlığını bozucu eylemlerin tümü istismar olarak adlandırılır, ihmal de anne-babanın, çocukların bakım, beslenme, korunma, ısınma, giyinme, sağlık ve eğitim ile ilgili ihtiyaçlarını karşılayamamaları ya da hatalı bir tutum sergilemeleri olarak tanımlanır.

Günümüzde yaşanan hızlı toplumsal değişim ve gelişim, teknoloji ve refah alanında bazı ilerlemeler yarattığı gibi pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir.

Ailelerin gelir düzeyi yükseldiğinde çocuklara sunulan hizmet ve haklar da (sağlık, eğitim vb.) artmıştır. Ekonomik düzeyi yüksek ailelerde çocukların niteliğine ilişkin bilinç gelişmiş, çocuğun kendini geliştirme ve gerçekleştirme potansiyeli yükselmiştir. Ancak toplumsal ve ekono-

¹ Birleşmiş Milletler Genel Kurumu tarafından 20 Kasım 1989’da kabul edilmiştir. Türkiye tarafından 1990’da imzalanmış, 1994 yılında ise 17, 29 ve 30. maddelere çekince koyularak yürürlüğe girmiştir.

mik gelişme, yoksulluğu ve gelir dağılımı eşitsizliklerini ortadan kaldırmamıştır. Özellikle ülkemizde nüfusun % 25 gibi önemli bir kısmı yoksulluk sorunu ile boğuşmakta, bu gruptaki çocuklar da temel haklarından (sağlık, eğitim vb.) yoksun yaşamak zorunda kalmaktadır. Annelerin eğitimsizliği, babaların işsizliği, çocuklarını ihmal etmelerine veya istismar suçu işlemelerine de neden olabilir. Ancak çocuk ihmal ve istismarının, fiziksel, psikolojik ve ekonomik, kültürel gerekçeli türlerinin üst ve alt sosyoekonomik düzey ailelerin hepsinde ortaya çıkma riski vardır. Özellikle ailenin koruma ve denetiminden uzakta kalan çocuklarımızın okullarda şiddet uygulayan gruplar hâline gelmesi de önemli bir sorundur.

Bu alanda çalışan Eğitime Destek, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Toplum Gönüllüleri, Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme Derneği gibi sivil toplum örgütleri toplumda bilinç ve duyarlılık oluşturma konusunda önemli katkılarda bulunmuşlardır. “Haydi kızlar okula!” gibi kampanyalarla kız çocuğunun eğitim hakkından yararlanmasının önemi vurgulanmaya devam etmektedir.

Aile içinde çocuğa yönelik cinsel istismar ve taciz suçu oransal olarak bilinmese de ülkemizde var olan bir sorundur. Anne-babanın, eğitilmiş olması ve duyarlılığı bu sorunun fark edilmesini sağlar ya da ortaya çıkmasını önleyebilir. Geniş aileler, yoksulluk, geleneksel kültür yaşantısı, alkolizm gibi bazı sosyal ve demografik değişkenler bu sorunun varlığını gizleyebilir. Kocaeli depreminde bölgede yaptığımız çalışmalarda, cemaat kültürü içindeki bir ailede anne, kız çocuğunun amcası tarafından cinsel tacize uğramasını çaresizlikle, “Biz de böyle yaşadık, töre bu”

diye yorumlamıştı. Kültürün kapalılığı ve değişime karşı direnç özelliği, bazı istenmeyen unsurları da uzun yıllar içinde barındırmasına neden olabilir. Kültür, töre ve geleneklerin, yasalardan da etkili bir yaptırıma sahip olması, çocuk ve kadın hakları açısından birçok sorunun çözümünü güçleştirmektedir.

Kız çocukları ve kadınların cinsel tacize ve şiddete maruz kalma durumunu ifşa etmeleri oldukça zordur. Toplumsal kültürün, mağdurun değil de şiddet uygulayanın yanında yer alması sıklıkla rastlanan bir durumdur. Okullarda, üniversitelerde, iş yerlerinde şiddete ve tacize maruz kalan kız çocukları ve kadınların, bu durumu ifşa ettiklerinde eğitim ve çalışma haklarını kaybedeceklerine ilişkin kaygı yaşamaları bu şiddetin gizli gizli devamına neden olmaktadır. “Ahlaki yozlaşmaya yol açan, güvensiz ve tedirgin ortam yaratan bu durumdur” demek, toplumsal bilinç ve duyarlılık gerektirir.

Gerek güvenlik güçleri, gerek eğitimciler ve anne-babalar bu durumdaki çocukları şikâyetlerinden vazgeçirmeye yönlendirmeden önce bin kez düşünmek zorundadırlar. Çünkü bu davranışları uygulayanlar ödüllendirilmektedir ve onların yeni kurbanlar bulması kolaylaşmaktadır. İlgili ve yetkililerin cinsiyete dayalı ayrımcı tutumu, bu sorunun içten içe yayılmasını kolaylaştırmaktadır.

Çocukların zorla çalıştırılması ve eğitim hakkından mahrum kalmaları da hem kırdaki hem de kentlerin az gelişmiş varoşlarında önemli bir istismar sorunudur.

Bu grup içinde zorla fahişeliğe ve fuhşa yönlendirilen kız çocukları da vardır, İstanbul Valiliği’nin 2010-2012 yıllarında açtığı çocuk ve gençlere yönelik ilk adım istasyon-

ları sokakta yaşayan, uyuşturucu madde kullanımı (tiner gibi) sorunu ile karşı karşıya olan çocuklara hizmet vermektedir. Bu çocukların sayılarının ülke genelinde 20.000 gibi büyük bir düzeye ulaşması oldukça düşündürücüdür. Bu sayının dışında olanlar da göz önüne alındığında, geleceğimizin umudu olarak gördüğümüz çocuklarımıza ne kadar önem vermemiz gerektiği gün gibi ortadadır.

Daha önce de vurgulandığı gibi anne-baba ya da bakıcının çocuğa istem dâhilinde fiziksel zarar vermesi, çocuğun kötü beslenmesine yol açması, çocuğa cinsel tacizde bulunması, çocuğu çıkar için kullanması, bundan da öte çocuğun normal fiziksel, psikolojik ve zihinsel gelişimini kısıtlayıcı her türlü faaliyette bulunması çocuk istismarı olarak adlandırılabilir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocuk ihmal ve istismarının önlenmesiyle ilgili olan 19. maddesi devlete; çocuğu, anne-babanın ya da çocuğun bakımından sorumlu başka kişilerin her türlü kötü muamelesinden koruma sorumluluğu vermektedir. Bu çerçevede alınan koruma kararları ve hazırlanması gereken sosyal programlar (kurum bakımı, evlat edinme, koruyucu aile vb.) devletin yükümlülükleri arasındadır.

Bu doğrultuda Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (SHÇEK) tarafından koruma altına alınan çocuk sayısı 50.000 civarındadır. 6.856 çocuk evlat edindirilmiş ve 511 çocuk koruyucu aile yanına yerleştirilmiştir. Sokak çocukları merkezlerinde (27 merkezde) 24.593 çocuğa bakım ve rehabilitasyon hizmeti verilmektedir. 2000 yılındaki verilere göre hırsızlık (% 14), gasp (% 10), adam öldürme (% 19), ırza geçme ve taciz (% 13), saldırı (% 6), uyuşturucu (% 1) suçlarından çocuk mahkemelerinde yargılanan çocuk sayısının 12.000 civarında olması düşündürücüdür. 2005

yılında çıkarılan ocuk Koruma Kanunu birçok bakanlığa (Milli Eğitim, Sağlık, Sosyal Güvenlik, İçişleri, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na) işbirliği ve koordinasyon sorumluluğu da vermektedir.

Toplumsal duyarlılık ve sorumluluk bilincinin yükselmesi bu alandaki koordineli çalışmaların verimliliğini artırabilir. Ailesinde sağlıklı gelişim ve korunma haklarını sağlayamayan çocuklar, en son çözüm olarak görmemiz gereken kurum bakımı hizmetlerinden yararlanabilirler. 2002 yılında yapılan bir çalışmaya göre (Mavili Aktaş, 2004) kurum bakımı altındaki çocukların % 93 gibi önemli bir kısmının anne-babası vardır. ocuk sahibi olmak isteyen çiftlere evlenmeden önce sorumlu anne-babalık eğitimi verilmelidir. Ayrıca kadının sosyal ve ekonomik açıdan güçlendirilmesi ile ailenin ekonomik yönden desteklenmesi için oluşturulan sosyal programların özellikle belli bölgelerde uygulanması gereklidir. Son dönemlerde kurumlarda yaşanan ihmal ve istismar haberlerinin artması, kurum bakımının da çocukları korumada yetersiz olduğunu göstermiştir. Nitekim Bakanlık, 2005 yılında eve dönüş çalışmaları kapsamında 2.000 çocuğu kendi ailesine dndrmştir. 8.299 civarındaki çocuğun ailesine 320 TL aylık yardım yaparak ailesinin yanında bakılmasını desteklemiştir (*SHÇEK Eve Dönüş Projesi Raporu*).

Ülkemizde aile içinde çocuğa yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasıyla ilgili öneriler bu kitabın daha sonraki bölümünde ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Ancak burada, bu sorunu ele alışta ocuk Hakları Sözleşmesi'nin getirdiği paradigma değişikliğini göz önünde bulundurmanın yararlı olduğunu belirtmek istiyorum. Nüfusumuzun % 40'ını oluşturan ocuk ve gençleri, ayrı ve son derece önemli bir kategori olarak ele almak gerekmektedir. Bu alanda, hem